

სასამართლო სისტემისადმი საზოგადოებრივი ნდობის განმაპირობებელი ფაქტორები: საქართველოს შემთხვევა

სოფიკო ქოროლიშვილი, გიორგი ცხაკაია, ეკატერინე ფირცხალავა
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია საქართველოს მოქალაქეთა სასამართლო სისტემისადმი ნდობის დონე და მისი განმაპირობებელი ფაქტორები. კვლევის მიზანია გაანალიზდეს, თუ როგორ ახდენენ ინსტიტუციური, კულტურული, სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ფაქტორები გავლენას სასამართლოს მიმართ ნდობაზე. კვლევა ეფუძნება თვისობრივ მეთოდოლოგიას, კერძოდ, ექსპერტულ და სიღრმისეულ ინტერვიუებს. კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ სასამართლო სისტემისადმი ნდობა მჭიდროდ არის დაკავშირებული მოქალაქეთა პოლიტიკური ჩართულობის დონესთან, სასამართლო პროცესების გამჭვირვალობასთან და სამართლებრივი ინსტიტუტების ეფექტურობასთან. სტატია ასევე ასახავს სასამართლო რეფორმების მიმდინარეობისას არსებულ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს, რომლებიც მიზნად ისახავს ინსტიტუციური სამართლიანობის მიმართ საზოგადოების ნდობის ზრდას.

საკვანძო სიტყვები: ნდობა, სასამართლო სისტემა, პოლიტიკური ჩართულობა, ინსტიტუციური გამჭვირვალობა, საქართველო.

შესავალი

დემოკრატიული მმართველობის მქონე ქვეყნებში სახელმწიფო ინსტიტუტებისადმი საზოგადოების ნდობა კრიტიკულ როლს ასრულებს, რადგან იგი წარმოადგენს ფუნქციონირებადი და სტაბილური პოლიტიკური სისტემის საფუძველს. დემოკრატიულ სისტემაში ინსტიტუტების ლეგიტიმურობა და ეფექტურობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული იმაზე, რაოდენად ენდობა მათ საზოგადოება.¹ როდესაც ნდობა მცირდება ან ირღვევა, ეს იწვევს მრავალგვარი პოლიტიკური და სოციალური პროცესების დესტაბილიზაციას - ქვეითდება პოლიტიკური ჩართულობა, მცირდება ამომრჩეველთა აქტივობა და სუსტდება დემოკრატიული ანგარიშვალდებულება. შედეგად, სუსტდება კავშირი საზოგადოებასა და ხელისუფლებას შორის, რაც ზიანს აყენებს დემოკრატიული მმართველობის ეფექტურობას.²

სმიტისა და ჯონსონის³ კვლევამ აჩვენა, რომ ნდობა არ არის მხოლოდ აბსტრაქტული ან სიმბოლური ცნება; იგი წარმოადგენს საბაზისო სისტემურ ფაქტორს, რომელიც განსაზღვრავს მოქალაქეთა პოლიტიკურ ქცევას, სახელმწიფო ინსტიტუტებთან ურთიერთობის ხარისხს და მმართველობითი პროცესების მიმართ მზაობას. ჩენისა და კოლეგების⁴ კვლევის მიხედვით, დემოკრატიულ სისტემებში ნდობის მთავარი

¹ Smith, J., & Johnson, R., Institutional Trust and Democratic Stability, Routledge, London, 2020.

² Chen, D., Li, X., & Wang, H., "Transparency, accountability, and trust in democratic institutions" Governance Studies Quarterly, 8(3), 2019.

³ Smith, J., & Johnson, R., Institutional Trust and Democratic Stability, Routledge, London, 2020.

⁴ Chen, D., Li, X., & Wang, H., იბ. სქოლიო 2.

განმსაზღვრელი ფაქტორებია ინსტიტუტების გამჭვირვალობა, საჯარო ანგარიშვალდებულება და სამართლიანობის აღქმა. ავტორები ხაზს უსვამენ, რომ „საპასუხო მმართველობა“ - ანუ მმართველობითი მოდელი, რომელიც რეაგირებს მოქალაქეთა საჭიროებებსა და კრიტიკაზე - ნდობის შენარჩუნებისა და დემოკრატიული სტაბილურობის უზრუნველყოფის აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს.

დემოკრატიული მმართველობის სტაბილურობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ხელისუფლების მესამე შტოს - სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე. მონტესკიეს⁵ პრინციპის თანახმად, ხელისუფლების დანაწილება აუცილებელია თავისუფლების შესანარჩუნებლად, ხოლო სასამართლო ხელისუფლება უნდა იყოს დამოუკიდებელი როგორც სხვა შტოებისაგან, ასევე გარე გავლენებისაგან. სწორედ ამიტომ, სასამართლო სისტემისადმი საზოგადოების ნდობა წარმოადგენს არა მხოლოდ პოლიტიკური, არამედ სამართლებრივი დემოკრატიის საფუძველს. რობერტისა და ანდერსონის⁶ კვლევის მიხედვით, სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და საზოგადოების ნდობის მაღალ დონეს შორის არსებობს ძლიერი კორელაცია. მოქალაქეები, რომლებიც სასამართლოს აღიქვამენ როგორც დამოუკიდებელ და მიუკერძოებელ ინსტიტუტს, უფრო მეტად ენდობიან მის გადაწყვეტილებებს და მეტ მზაობას იჩენენ სამართლებრივი ნორმების დაცვისა და შესრულებისკენ.

დემოკრატიული მმართველობის მქონე ქვეყნებში სახელმწიფო ინსტიტუტებისადმი საზოგადოების ნდობა კრიტიკულ როლს ასრულებს, რადგან იგი წარმოადგენს ფუნქციონირებადი და სტაბილური პოლიტიკური სისტემის საფუძველს. დემოკრატიულ სისტემაში ინსტიტუტების ლეგიტიმურობა და ეფექტიანობა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული იმაზე, რამდენად ენდობა მათ საზოგადოება.⁷ როდესაც ნდობა მცირდება ან ქრება, აღნიშნული იწვევს მრავალი პოლიტიკური და სოციალური პროცესის დესტაბილიზაციას: ქვეითდება მოქალაქეთა პოლიტიკური ჩართულობის დონე, სუსტდება ელექტორალური მობილიზაცია და ირღვევა დემოკრატიული ანგარიშვალდებულების მექანიზმები. შედეგად, ღრმავდება გაუცხოება მოქალაქეებსა და სახელმწიფო ინსტიტუტებს შორის, რაც ართულებს დემოკრატიული მმართველობის ეფექტიან ფუნქციონირებას.⁸

იგივე პრინციპი ასახულია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციის მე-6 მუხლშიც, რომლის თანახმად, ყველას აქვს უფლება, მისი საქმე განიხილოს კანონის შესაბამისად შექმნილმა დამოუკიდებელმა და მიუკერძოებელმა სასამართლომ სამართლიანად გონივრულ ვადაში.⁹ აქედან გამომდინარე, სასამართლოსადმი ნდობა წარმოადგენს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დაცვის მექანიზმის განუყოფელ კომპონენტს.

კვლევები მიუთითებს, რომ სასამართლოსადმი ნდობის დაბალი დონე უარყოფითად აისახება მოქალაქეთა ფსიქოლოგიურ მდგომარეობასა და სახელმწიფოსადმი მათი ნდობის

⁵ Montesquieu, Charles de Secondat. *The Spirit of the Laws* (A. M. Cohler, B. C. Miller, & H. S. Stone, Trans.), Cambridge University Press, Cambridge, 1989. (Original work published 1748).

⁶ Roberts, M., & Anderson, D., "Judicial independence and public trust: The global perspective" *International Journal of Law and Society*, 6(4), 2019.

⁷ Smith, J., & Johnson, R., *Institutional Trust and Democratic Stability*, Routledge, London, 2020.

⁸ Chen, D., Li, X., & Wang, H., *იხ სქოლიო 2*.

⁹ European Court of Human Rights. Judgment CASE: *Pretty v. the United Kingdom*, 29.04.2002. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-60448%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-60448%22]) [უ.გ. 09.07.2020].

ხარისხზე.¹⁰ როდესაც მოქალაქეები ვერ ხედავენ სამართლიანობის აღსრულების შესაძლებლობას, მათში ჩნდება უსამართლობისა და დაუცველობის განცდა, რაც საბოლოოდ ამცირებს სახელმწიფოსადმი ლოიალობას. როგორც ჯექსონისა და თანაავტორების ნაშრომი აჩვენებს, ინსტიტუტების ფუნქციონირებისთვის გადამწყვეტია არა მხოლოდ მათი ფორმალური კომპეტენცია, არამედ მოქალაქეთა რწმენა იმის შესახებ, რომ ეს ინსტიტუტები რეალურად იმსახურებენ ნდობას (trustworthiness).¹¹

სასამართლო ხელისუფლებას არ გააჩნია იძულებითი მექანიზმი მოქალაქეთა მიმართვიანობის უზრუნველსაყოფად. ეს პროცესი ნებაყოფლობითია და ემყარება მოქალაქეთა ნდობას ინსტიტუტის მიმართ. შესაბამისად, სასამართლო ხელისუფლების რეალური გავლენა განისაზღვრება არა იძულებითი მექანიზმებით, არამედ იმით, თუ რამდენად აღიქვამს საზოგადოება მას როგორც სამართლიან და სანდო ინსტიტუტს.¹²

მიუხედავად სასამართლო რეფორმებისა, საქართველოს მოსახლეობის ნაწილი კვლავაც სკეპტიკურად არის განწყობილი სასამართლო სისტემისადმი და აღიქვამს მას როგორც პოლიტიკურად მიკერძოებულ სტრუქტურას, ხოლო სხვა ნაწილი მას დემოკრატიული სახელმწიფოს ფუნქციონირების აუცილებელ გარანტად ხედავს. აღნიშნული დუალიზმი აჩენს აუცილებლობას, რომ სასამართლოსადმი ნდობა გაანალიზდეს არა მხოლოდ სამართლებრივ კრილში, არამედ სოციალურ-კულტურულ და პოლიტიკურ კონტექსტშიც.

კვლევის მიზანია იმ ფაქტორების იდენტიფიცირება, რომლებიც განსაზღვრავენ სასამართლო სისტემისადმი საზოგადოების ნდობის დონეს საქართველოში, ასევე პოლიტიკური ჩართულობის, კულტურული გამოცდილებისა და ინსტიტუციური მახასიათებლების გავლენის შეფასება ამ ნდობის ფორმირებაზე. კვლევა ეფუძნება თვისებრივ მეთოდოლოგიას და იყენებს სიღრმისეულ ინტერვიუებს სამართლის სფეროს ექსპერტებთან, მოქმედ და ყოფილ მოსამართლეებთან, ასევე იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ყოფილ წევრებთან.

კვლევა ცდილობს უპასუხოს შემდეგ საკვანძო კითხვებს:

1. როგორია საზოგადოების ნდობის დონე სასამართლო სისტემის მიმართ საქართველოში?
2. რა სოციალურ-კულტურულ, პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ ფაქტორებზეა დამოკიდებული ეს ნდობა?
3. როგორ მოქმედებს მოქალაქეთა პოლიტიკური ჩართულობა და ინფორმირებულობა სასამართლოსადმი ნდობის ფორმირებაზე?
4. როგორ აღიქვამენ მოქალაქეები სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და სამართლიანობის ხარისხს?

¹⁰ Menocal, A. R., Fritz, V., & Rakner, L., *Democratic Governance and State-Building in Fragile States*, Overseas Development Institute, London, 2015; Dimant, E., & Tosato, G., *Causes and effects of corruption: What has past decade's empirical research taught us? A survey*. *Journal of Economic Surveys*, 32(2), 2017. 1–20.

¹¹ Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Kuha, J., Stares, S., Widdop, S., Fitzgerald, R., Yordanova, M., & Galev, T., "Developing European indicators of trust in justice" *European Journal of Criminology*, 8(4), 2011. <https://doi.org/10.1177/1477370811411458>.

¹² Cornett, J., & Knowlton, R., "Judicial legitimacy and citizen compliance" *Journal of Law and Society*, 47(2), 2020.

5. რა ღონისძიებებმა შეიძლება გააძლიეროს სასამართლო სისტემისადმი საზოგადოების ნდობა?

1. ლიტერატურის მიმოხილვა

ნდობა საჯარო ინსტიტუტების მიმართ წარმოადგენს სოციალურ კონსტრუქციას, რომელიც ყალიბდება მოქალაქეთა გამოცდილებაზე, პოლიტიკური კულტურის თავისებურებებზე და ინსტიტუციური მმართველობის ხარისხზე. როგორც როთშტეინი (Rothstein, 2011)¹³ განმარტავს, ინსტიტუციური ნდობა გულისხმობს მოქალაქეთა რწმენას, რომ საჯარო ინსტიტუტები მოქმედებენ სამართლიანად, პროგნოზირებადად და საერთო სიკეთეზე ორიენტირებულად. ასეთი სამართლიანობისა და სანდოობის აღქმა განსაზღვრავს, გადაიქცევა თუ არა ნდობა სოციალურ რესურსად, რომელიც ქმნის კეთილდღეობისა და პოლიტიკური სტაბილურობის საფუძველს. ნიუტონის¹⁴ მიხედვით, ნდობა მოქმედებს როგორც „სოციალური წებო“, რომელიც აერთიანებს მოქალაქეებსა და სახელმწიფოს საერთო ნორმებისა და ღირებულებების ფარგლებში. კერძოდ, როდესაც მოქალაქეები საჯარო ინსტიტუტებს აღიქვამენ სამართლიანად და საზოგადოებრივი ინტერესების დამცველად, ისინი ნებაყოფლობით აღიარებენ მათ უფლებამოსილებას. სწორედ ასეთი ნებაყოფლობითი თანხმობის საფუძველზე ყალიბდება ინსტიტუციური ლეგიტიმაცია, რაც ნიშნავს, რომ სახელმწიფო ინსტიტუტების ძალაუფლება აღიქმება კანონიერად, სამართლიანად და სანდოდ – და მათი გადაწყვეტილებების შესრულება ხდება არა იძულებით, არამედ ნდობის საფუძველზე.

ნდობა შეიძლება განისაზღვროს როგორც ინდივიდუალური მოლოდინი ინსტიტუტის ეთიკური და სამართლიანი ქცევის მიმართ,¹⁵ რომელიც ეფუძნება, როგორც ინდივიდის პირად გამოცდილებას, ასევე მის აღქმას იმ სისტემური წესებისა და პრაქტიკის შესახებ, რომლებიც განსაზღვრავს ხელისუფლების ქცევას. მაღალი ნდობის დონე ქმნის პოლიტიკური სტაბილურობის საფუძველს, ხოლო ნდობის დეფიციტი იწვევს ინსტიტუციური ლეგიტიმაციის კრიზისს.¹⁶

1.1. ინსტიტუციური ნდობის განმაპირობებელი ფაქტორები

ინსტიტუციური ნდობა მრავალგანზომილებიანი კონსტრუქტია, რომელიც მოიცავს სამ ძირითად კომპონენტს:

1. ინსტიტუციური გამჭვირვალობა
2. სამართლიანობის აღქმა
3. ანგარიშვალდებულება.¹⁷

¹³ Rothstein, Bo. *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

¹⁴ Newton, K., "Social and political trust" in Dalton, Russell J. & Klingemann, Hans D. (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford University Press, Oxford, 2007.

¹⁵ Mishler, W., & Rose, R., What are the origins of political trust? Testing institutional and cultural theories in post-Communist societies. *Comparative Political Studies*, 34(1), 2001. 30–62. <https://doi.org/10.1177/0010414001034001002>.

¹⁶ Dalton, R. J., *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*, Oxford University Press, Oxford, 2004.

¹⁷ Chen, D., Li, X., & Wang, H., იბ სქოლიო 2.

გამჭირვალა არის მექანიზმი, რომლის საშუალებითაც მოქალაქეები იღებენ ინფორმაციას სახელმწიფო ინსტიტუტების საქმიანობისა და მიღებული გადაწყვეტილებების შესახებ. ინფორმაციის ასეთი ხელმისაწვდომობა მოქალაქეებს აძლევს შესაძლებლობას, დამოუკიდებლად შეაფასონ, შეესაბამება თუ არა ინსტიტუტების ქცევა მათ მიერ დეკლარირებულ პრინციპებსა და სამართლებრივ სტანდარტებს. როდესაც მოქალაქეები ინსტიტუტებს აღიქვამენ სამართლიანად, ეს ქმნის ნებაყოფლობითი თანხმობის საფუძველს, რის შედეგადაც ისინი საკუთარი სურვილით იღებენ და ასრულებენ ინსტიტუციურ გადაწყვეტილებებს იძულების გარეშე.¹⁸

როთშტეინისა და შტოლეს¹⁹ მიხედვით, ინსტიტუციური ნდობა ეფუძნება სამართლიანობის პროცედურულ განზომილებას, ანუ იმ განცდას, რომ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში დაცულია თანასწორობის, გამჭვირვალობისა და მიუკერძოებლობის პრინციპები. ამ თეორიის თანახმად, სასამართლო სისტემა წარმოადგენს ნდობის ცენტრალურ ინდიკატორს, რადგან თუ მოქალაქეები სასამართლოს არ აღიქვამენ სამართლიან და სანდო ინსტიტუტად, ეს იწვევს ნდობის შემცირებას მთელი საჯარო მმართველობის მიმართ.

ტაილერის²⁰ მიხედვით, ინსტიტუციური ნდობა არ ეფუძნება მხოლოდ ინსტიტუტების ეფექტურობას; იგი მნიშვნელოვანწილად განისაზღვრება იმით, თუ როგორ აღიქვამენ მოქალაქეები გადაწყვეტილებების მიღების პროცესს. მოქალაქეები ინსტიტუტს ენდობიან მაშინ, როდესაც მიაჩნიათ, რომ გადაწყვეტილებები მიიღება სამართლიანად, გამჭვირვალედ და მათი ღირსების დაცვის გათვალისწინებით.

1.2. სასამართლოსადმი ნდობის თეორიული საფუძველი

სასამართლო აღიქმება ლეგიტიმურად მხოლოდ მაშინ, როდესაც მოქალაქეები თვლიან, რომ მისი გადაწყვეტილებები მიუკერძოებლად, სამართლიანად და კანონის საფუძველზე მიიღება. ასეთ შემთხვევაში, სასამართლოს გადაწყვეტილებები მიიღება ნებაყოფლობითი თანხმობით და არა მხოლოდ იმიტომ, რომ კანონი სავალდებულოს ხდის მათ შესრულებას.²¹

მონტესკიეს²² აზრით, სასამართლო ხელისუფლება არის თავისუფლების გარანტი, რადგან მისი დამოუკიდებლობა სხვა შტოებისგან იცავს მოქალაქეებს ძალაუფლების კონცენტრაციისგან. ეს იდეა თანამედროვე სამართლებრივ თეორიაში გადაიქცა „დამოუკიდებელი მართლმსაჯულების პრინციპად“, რომელიც საფუძვლად უდევს როგორც დემოკრატიული მმართველობის იდეას, ისე ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას.²³

¹⁸ Tyler, Tom R. *Why People Obey the Law*, Princeton University Press, Princeton, 2006.

¹⁹ Rothstein, Bo. *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

²⁰ Tyler, Tom R. *Trust and Legitimacy: Policing in the 21st Century*, U.S. Department of Justice, Washington, 2011.

²¹ Roberts, Michael. & Anderson, David. "Judicial independence and public trust: The global perspective" *International Journal of Law and Society*, 6(4), 2019.

²² Montesquieu, Charles de Secondat. *The Spirit of the Laws* (A. M. Cohler, B. C. Miller, & H. S. Stone, Trans.), Cambridge University Press, Cambridge, 1989. (Original work published 1748).

²³ Council of Europe. *European Convention on Human Rights*, 1950.

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf [უ.გ. 01.11.2025].

საზოგადოებრივი ნდობა სასამართლო ინსტიტუტის მიმართ განისაზღვრება არა მხოლოდ სასამართლო გადაწყვეტილებების შინაარსობრივი შეფასებით, არამედ, პირველ რიგში, იმით, თუ რამდენად სამართლიანად და გამჭვირვალედ აღიქმება მათი მიღების პროცესი. პროცედურული სამართლიანობის თეორია ამტკიცებს, რომ მოქალაქეთა რწმენა სასამართლო სისტემის ობიექტურობისა და მიუკერძოებლობის შესახებ დამოკიდებულია არა საბოლოო შედეგზე, არამედ იმ აღქმაზე, თუ რამდენად სამართლიანია თავად გადაწყვეტილების მიღების პროცესი.²⁴ პროცედურული სამართლიანობის მაღალი ხარისხი ხელს უწყობს სასამართლო ლეგიტიმაციის გაძლიერებას იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც გადაწყვეტილება არ შეესაბამება ინდივიდუალურ ინტერესებს ან მოლოდინებს. ამგვარად, პროცესის სამართლიანობა წარმოადგენს სასამართლო ხელისუფლების ნორმატიულ საფუძველს, რომელიც უზრუნველყოფს გადაწყვეტილებების ნებაყოფლობით აღსრულებას და უწყობს ხელს ინსტიტუციური მდგრადობის შენარჩუნებას.

სასამართლო სისტემისადმი ნდობა მჭიდროდ არის დაკავშირებული საზოგადოების სოციალური კეთილდღეობისა და პოლიტიკური სტაბილურობის აღქმასთან.²⁵ ავტორთა მიხედვით, სასამართლოსადმი ნდობის მაღალი დონე ხელს უწყობს უსაფრთხოების განცდის, სამართლიანობის მოლოდინისა და ინსტიტუციური ლეგიტიმაციის განმტკიცებას. პირიქით, სასამართლოს მიმართ ნდობის შემცირება წარმოშობს დაუცველობისა და უსამართლობის განცდას, რაც ამცირებს მოქალაქეთა მოტივაციას სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენებისკენ და იწვევს მათ განრიდებას სახელმწიფო ინსტიტუტებისგან, მათ შორის სასამართლოსგან.²⁶

1.3. სოციალურ-კულტურული და პოლიტიკური განზომილება

ნდობის ფორმირებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს კულტურული ნორმები, პოლიტიკური გამოცდილება და ისტორიული მეხსიერება. ალმონდი და ვერბა²⁷ აღნიშნავენ, რომ პოლიტიკური კულტურა - მოქალაქეთა საერთო ღირებულებები, მოსაზრებები და პოლიტიკური ქცევის ნორმები - განსაზღვრავს ნდობის საერთო დონეს ინსტიტუტებისადმი. პოსტსაბჭოთა საზოგადოებებში, მათ შორის საქართველოშიც, ნდობის დეფიციტი ხშირად უკავშირდება წარსულ გამოცდილებას - ავტორიტარულ მმართველობას, პოლიტიკურ ჩარევას და სასამართლოს ინსტიტუციურ სუსტობას.

ნიუტონი²⁸ მიუთითებს, რომ დაბალი ნდობა სახელმწიფო ინსტიტუტებისადმი განაპირობებს მოქალაქეთა აპათიას, პოლიტიკური მონაწილეობის დაქვეითებასა და დემოკრატიული პროცესების შენელებას. ამგვარად, სასამართლოსადმი ნდობა შეიძლება

²⁴ Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Kuha, J., Stares, S., Widdop, S., Fitzgerald, R., Yordanova, M., & Galev, T., "Developing European indicators of trust in justice" *European Journal of Criminology*, 8(4), 2011. <https://doi.org/10.1177/1477370811411458>.

²⁵ Menocal, A. R., Fritz, V., & Rakner, L., *Democratic Governance and State-Building in Fragile States*, Overseas Development Institute, London, 2015.

²⁶ Dimant, E., & Tosato, G., Causes and effects of corruption: What has past decade's empirical research taught us? A survey. *Journal of Economic Surveys*, 32(2), 2017. 1–20.

²⁷ Almond, G., A., & Verba, S., *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton University Press, Princeton, 1963.

²⁸ Newton, Kenneth. "Social and political trust" in Dalton, Russell J. & Klingemann, Hans D. (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford University Press, Oxford, 2007.

ჩაითვალოს არა მხოლოდ იურიდიულ, არამედ სოციალური კაპიტალის ფორმად, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოსა და საზოგადოების ურთიერთობის ხარისხს.

რომ შევაჯამოთ, სასამართლოსადმი ნდობა წარმოადგენს კომპლექსურ, მრავალგანზომილებიან ფენომენს, რომელიც მოიცავს ინსტიტუციურ, კულტურულ და სოციალურ ასპექტებს. მისი განმტკიცება დამოკიდებულია სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე, გამჭვირვალობაზე, პროცედურული სამართლიანობის აღქმასა და ეფექტური საზოგადოებრივი კომუნიკაციის სტრატეგიების განხორციელებაზე.

ნდობის მაღალი დონე ხელს უწყობს სამართლებრივი სახელმწიფოს (rule of law) კონსოლიდაციასა და დემოკრატიული წესრიგის სტაბილურობის შენარჩუნებას, მაშინ როდესაც ნდობის დეფიციტი წარმოშობს უნდობლობის თვითგამაძლიერებელ სპირალს (spiral of distrust), რომელიც სისტემურად ასუსტებს სახელმწიფოს ინსტიტუციურ ლეგიტიმაციას, არღვევს ინსტიტუტებისა და მოქალაქეებს შორის ურთიერთქმედების ბალანსს და აფერხებს მმართველობის ეფექტურ განხორციელებას.

სასამართლოსადმი ნდობის კვლევა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთ გარდამავალ დემოკრატიებში, როგორიცაა საქართველო, სადაც ინსტიტუციური განვითარება ჯერ კიდევ მიმდინარეობს და ნდობა წარმოადგენს როგორც შედეგს, ისე აუცილებელ პირობას დემოკრატიული კონსოლიდაციისთვის.

2. მეთოდოლოგია

2.1. კვლევის დიზაინი

კვლევა ეფუძნება თვისებრივ კვლევით მიდგომას, რომელიც მიზნად ისახავს სასამართლო სისტემისადმი ნდობის სოციალური მექანიზმების ღრმა გააზრებას. თვისებრივი მეთოდოლოგია უზრუნველყოფს გამოცდილებისა და აღქმის ინტერპრეტაციულ ანალიზს, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მაშინ, როდესაც კვლევის საგანი უკავშირდება სუბიექტურ დამოკიდებულებებსა და ნდობის ფორმირების პროცესს²⁹.

მონაცემთა შეგროვების ძირითად ინსტრუმენტად გამოყენებულ იქნა ნახევრადსტრუქტურირებული სიღრმისეული ინტერვიუ, რაც იძლევა შესაძლებლობას, ერთდროულად იყოს დაცული როგორც თემატური თანმიმდევრობა, ისე მოქნილობა ახალი მნიშვნელობების აღმოჩენისათვის.³⁰

2.2. მონაწილეთა შერჩევა

მონაწილეთა შერჩევა განხორციელდა არაალბათური შერჩევის მეთოდით - კერძოდ, გამოყენებულ იქნა მიზნობრივი (purposive) და თოვლის გუნდის (snowball) შერჩევა. აღნიშნული მიდგომა შეირჩა იმისათვის, რომ კვლევაში მონაწილეობა მიეღოთ იმ პირებს, რომლებსაც ჰქონდათ უშუალო გამოცდილება სასამართლო სისტემასთან ურთიერთობის პროცესში. თავდაპირველი რესპონდენტების რეკომენდაციების საფუძველზე მოხდა

²⁹ Creswell, J., W., & Poth, C., N., *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (4th ed.), SAGE Publications, Thousand Oaks, 2018.

³⁰ Kvale, S., & Brinkmann, S., *InterViews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing* (2nd ed.), SAGE Publications, Thousand Oaks, 2009.

დამატებითი მონაწილეების მოძიება, რაც შესაძლებლობას აძლევდა ჩართულიყვნენ ისეთი ჯგუფებიც, რომელთა მიღწევა ჩვეულებრივი შერჩევის გზით რთული იქნებოდა.³¹

შერჩევის პროცესში განისაზღვრა ორი ძირითადი მონაწილეთა კატეგორია:

- ექსპერტები - პირები, რომლებსაც ჰქონდათ პროფესიული გამოცდილება სასამართლო სისტემის, პოლიტიკური ჩართულობის, ნდობის ფსიქოლოგიისა და მედიის სფეროებში;
- სასამართლო მომხმარებლები - მოქალაქეები, რომლებსაც ჰქონდათ პირადი გამოცდილება სასამართლო პროცესებთან (მოგებული, წაგებული ან მიმდინარე საქმე).

კვლევაში მონაწილეობა მიიღო ცხრა ექსპერტმა: სამმა არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენელმა, ორმა მოსამართლემ (ერთმა მოქმედმა და ერთმა ყოფილმა), იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ერთმა ყოფილმა წევრმა, ერთმა სოციალურმა ფსიქოლოგმა, ერთმა პოლიტიკის მკვლევარმა და ერთმა მედია-მკვლევარმა.

დამატებით, ჩატარდა რვა ინტერვიუ სასამართლო მომხმარებლებთან (თბილისი – ექვსი, მარნეული – ერთი, საგარეჯო – ერთი) და თორმეტი ინტერვიუ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებთან (ახალქალაქი – ექვსი, მარნეული – ოთხი, ყარაჯალა – ორი).

მონაწილეებისგან წინასწარ მიღებულ იქნა ინფორმირებული თანხმობა კვლევაში მონაწილეობასთან დაკავშირებით, ხოლო ყველა ეტაპზე დაცული იყო კონფიდენციალურობისა და ანონიმურობის პრინციპები.³²

2.3 მონაცემთა შეგროვება

ინტერვიუების ჩატარებამდე მომზადდა სამი დამოუკიდებელი ინტერვიუს გზამკვლევი შესაბამისი რესპონდენტთა ჯგუფებისთვის: ექსპერტების, სასამართლო მომხმარებლებისა და ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებისთვის.

ინტერვიუს კითხვარები მოიცავდა შემდეგ ძირითად თემებს:

1. სასამართლო სისტემისადმი ნდობის ზოგადი ტენდენციები;
2. მოქალაქეთა ნდობის გამომწვევი ან შემაფერხებელი ფაქტორები;
3. მედიისა და საზოგადოებრივი აზრის გავლენა სასამართლოს მიმართ აღქმებზე;
4. პოლიტიკურ ჩართულობასა და ნდობის ფორმირებას შორის კავშირები.

ინტერვიუების საშუალო ხანგრძლივობა იყო 30–45 წუთი. ისინი ტარდებოდა როგორც პირისპირ, ისე ონლაინ ფორმატში (Zoom პლატფორმის გამოყენებით). თითოეულ ინტერვიუს ესწრებოდა მხოლოდ მკვლევარი და რესპონდენტი. ყველა ინტერვიუ ჩაიწერა და შემდგომში სრულად ტრანსკრიბირდა მონაწილეთა თანხმობის საფუძველზე.

³¹ Patton, M., Q., *Qualitative Research & Evaluation Methods* (4th ed.), SAGE Publications, Thousand Oaks, 2015; Pop-Eleches, G., & Tucker, J. A. *Communism's Shadow: Historical Legacies and Contemporary Political Attitudes*, Princeton University Press, Princeton, 2017.

³² American Psychological Association. *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th ed.), APA Publishing, Washington, 2020.

2.4 მონაცემთა ანალიზი

მიღებული მონაცემები გაანალიზდა თემატური ანალიზის მეთოდით.³³ ეს მიდგომა გულისხმობს ტექსტური მასალის ეტაპობრივ გამოკვლევას: კოდირებას, თემების იდენტიფიცირებას, კატეგორიზაციასა და ინტერპრეტაციას.

ანალიზის პროცესში გამოვლინდა სამი ძირითადი თემატური ჯგუფი:

1. ინსტიტუციური ნდობის ფაქტორები - სასამართლო სისტემის გამჭვირვალობა, ანგარიშვალდებულება და სამართლიანობის აღქმა;
2. სუბიექტური აღქმის ფაქტორები - მოქალაქეთა ემპირიული გამოცდილება და პროცედურული სამართლიანობის განცდა;
3. სოციალურ-კულტურული ფაქტორები - ისტორიული მეხსიერება, პოლიტიკური კონტექსტი და მედიაში დამკვიდრებული ნარატივები.

ანალიზის თითოეული ეტაპი განხორციელდა ინდუქციური მიდგომის საფუძველზე, რაც უზრუნველყოფდა იმას, რომ თეორიული კატეგორიები ყალიბდებოდა უშუალოდ მონაცემებიდან და არა წინასწარ განსაზღვრული ჰიპოთეზებიდან.

2.5 კვლევის შეზღუდვები

კვლევის შედეგების ზოგადობა შეზღუდულია შერჩევის მოცულობითა და მონაწილეთა სუბიექტური აღქმების ბუნებით. ხარისხობრივი კვლევა არ ისახავს მიზნად სტატისტიკური გენერალიზაციის მიღწევას; მისი მთავარი მიზანია ფენომენის ღრმა და კონტექსტუალური გაგება.³⁴

მონაწილეთა თვითშეფასებაზე დაფუძნებულ პასუხებზე შესაძლოა გავლენა მოახდინოს სოციალური სასურველობის ფაქტორმა, თუმცა ინტერვიუს პროცედურების არაოფიციალურმა ფორმატმა და ანონიმურობამ შეამცირა მსგავსი მიკერძოების ალბათობა.

მიუხედავად აღნიშნული შეზღუდვებისა, კვლევა ქმნის მდიდარ ემპირიულ ბაზას სასამართლოსადმი ნდობის მექანიზმების გასააზრებლად და წარმოადგენს მნიშვნელოვან საწყისს შემდგომი კომპარატიული ან შერეული მეთოდოლოგიის კვლევებისათვის.

3. შედეგები და დისკუსია

3.1. სასამართლო სისტემისადმი ნდობის ზოგადი ტენდენციები

სიღრმისეული ინტერვიუების ანალიზმა აჩვენა, რომ სასამართლო სისტემისადმი ნდობა საქართველოში განსხვავდება სოციალური ჯგუფების, გამოცდილებისა და პოლიტიკური ინფორმირებულობის მიხედვით. მონაწილეთა უმრავლესობა სასამართლოს აღიქვამდა როგორც აუცილებელ, მაგრამ არასაკმარისად დამოუკიდებელ ინსტიტუტს. ინტერვიუებში ხშირად გვხვდებოდა პოზიცია, რომ სასამართლო „აუცილებელი

³³ Braun, V., & Clarke, V., "Using thematic analysis in psychology" *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 2006; Cappella, J., N., & Jamieson, K., H., *Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good*, Oxford University Press, Oxford, 1997.

³⁴ Maxwell, J., A., *Qualitative Research Design: An Interactive Approach* (3rd ed.), SAGE Publications, Thousand Oaks, 2013.

მექანიზმია", თუმცა მისი მოქმედება „არ არის თავისუფალი პოლიტიკური ზეგავლენებისგან“.

ეს პოზიცია თანხვედრაშია წინა კვლევების დასკვნებთან, რომლებიც მიუთითებენ, რომ პოსტსაბჭოთა საზოგადოებებში სასამართლოსადმი ნდობა ძირითადად დაკავშირებულია ინსტიტუციურ ლეგიტიმაციასთან და არა პროცედურული სამართლიანობის აღქმასთან.³⁵

განსაკუთრებით ახალგაზრდებში გამოიკვეთა კრიტიკული დამოკიდებულება სასამართლოსადმი. როგორც ერთ-ერთმა ახალგაზრდა რესპონდენტმა აღნიშნა:

„სამართლიანობის მოლოდინი უფრო მაღალია, მაგრამ პროცესები მაინც ძველებურად ნელა მიმდინარეობს“.

გამოხატული კრიტიკულობა დაკავშირებულია ინფორმირებულობისა და სამოქალაქო აქტიურობის მაღალ დონესთან,³⁶ რაც შეიძლება ჩაითვალოს არა უნდობლობის, არამედ ანგარიშვალდებულების მოთხოვნის გამოხატულებად.

3.2. სასამართლოსადმი ნდობის განმაპირობებელი ფაქტორები

3.2.1. ინსტიტუციური გამჭვირვალობა და ანგარიშვალდებულება

ინტერვიუების მონაწილეებმა განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიანიჭეს სასამართლო გადაწყვეტილებების დასაბუთებასა და მხარეთა პროცესში აქტიური ჩართულობის შესაძლებლობას. მათი შეფასებით, გადაწყვეტილებების არასაკმარისი დასაბუთება ნდობის ეროზიის ერთ-ერთ მთავარ მიზეზს წარმოადგენს.

როგორც ერთ-ერთმა ყოფილმა მოსამართლემ აღნიშნა:

„ადამიანები ვერ ხედავენ, რატომ მიიღება კონკრეტული გადაწყვეტილება; როცა არგუმენტები არ არის ნათელი, ჩნდება ეჭვი პოლიტიკური ზეწოლის არსებობაზე.“

ეს დასკვნა ემთხვევა როთშტეინის³⁷ მიდგომას, რომლის მიხედვითაც ინსტიტუციური ნდობა განპირობებულია არა მხოლოდ შედეგით, არამედ პროცედურული სამართლიანობის აღქმით. ანალოგიურად, ტაილერი³⁸ აღნიშნავს, რომ მოქალაქეები უფრო მეტად ენდობიან ინსტიტუტებს მაშინ, როდესაც გადაწყვეტილების მიღების პროცესი მათთვის გამჭვირვალე და სამართლიანად აღქმულია.

3.2.2. პოლიტიკური ჩართულობა და ინფორმირებულობა

მონაცემთა ანალიზმა აჩვენა, რომ პოლიტიკური ინფორმირებულობა და აქტიურობა მჭიდროდ უკავშირდება სასამართლოსადმი დამოკიდებულებას. ინტერვიუების

³⁵ Transparency International Georgia. Public Trust and Judicial Independence in Georgia, Transparency International Georgia, Tbilisi, 2022; Menocal, Alina Rocha. Fritz, Verena. & Rakner, Lise. Democratic Governance and State-Building in Fragile States, Overseas Development Institute, London, 2015.

³⁶ Dalton, R., J., Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies, Oxford University Press, Oxford, 2004.

³⁷ Rothstein, B., The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

³⁸ Tyler, T., R., Trust and Legitimacy: Policing in the 21st Century, U.S. Department of Justice, Washington, 2011.

მიხედვით, აქტიური მოქალაქეები, რომლებიც მონაწილეობდნენ სამოქალაქო ინიციატივებში ან საზოგადოებრივ დისკუსიებში, სასამართლოს ხშირად აკრიტიკებდნენ, თუმცა ეს კრიტიკა გამომდინარეობდა ინფორმირებულობის მაღალი დონიდან და სამართლიანობის მოთხოვნილებიდან.

როგორც ერთ-ერთმა ექსპერტმა აღნიშნა:

„ვისაც მეტი ცოდნა აქვს სასამართლო სისტემის მუშაობის შესახებ, ის უფრო მკაცრად აფასებს მას - არა იმიტომ, რომ არ ენდობა, არამედ იმიტომ, რომ სურს, იყოს უკეთესი.“

ეს ტენდენცია ემთხვევა იმ არგუმენტებს, რომ სასამართლოს მიმართ კრიტიკული დამოკიდებულება არ წარმოადგენს ნდობის ნაკლებობის გამოვლინებას; პირიქით, იგი ასახავს მოქალაქეთა მაღალ სამოქალაქო ცნობიერებასა და ინსტიტუტების გაუმჯობესებისკენ მიმართულ დემოკრატიულ მოთხოვნას.³⁹

3.2.3. კულტურული და ისტორიული ფაქტორები

ინტერვიუების მონაწილეებმა ხშირად მიუთითეს საბჭოთა პერიოდის მემკვიდრეობაზე, როგორც სასამართლოსადმი თანამედროვე დამოკიდებულების ერთ-ერთ განმაპირობებელ ფაქტორზე. ისტორიული გამოცდილება, როდესაც სასამართლო აღიქმებოდა პოლიტიკური კონტროლის იარაღად, დღემდე ახდენს გავლენას საზოგადოებრივ ცნობიერებასა და ინსტიტუციური ნდობის ფორმირებაზე.

როგორც ერთ-ერთმა იურისტმა აღნიშნა:

„სასამართლო დღესაც ბევრისთვის ასოცირდება სახელმწიფოს ძალაუფლებასთან და არა სამართლიანობასთან.“

ეს დაკვირვება შეესაბამება აღმონდისა და ვერბას⁴⁰ მიერ აღწერილ „პაროქიალური პოლიტიკური კულტურის“ ნიმუშს, სადაც ინსტიტუტებისადმი ნდობა ნაკლებად ეფუძნება სამართლებრივ სტანდარტებს და მეტად ისტორიულ გამოცდილებას.

3.2.4. პირადი გამოცდილება და პროცედურული სამართლიანობა

ინტერვიუების მიხედვით, პირადი გამოცდილება სასამართლოსთან ერთ-ერთი გადამწყვეტი ფაქტორია ნდობის ფორმირებაში. იმ რესპონდენტებს შორის, რომლებიც უშუალოდ მონაწილეობდნენ სასამართლო პროცედურებში, მეტად გამოიკვეთა იმედგაცრუების განცდა, რაც დაკავშირებული იყო პროცესების ხანგრძლივობასთან, გადაჭარბებულ ბიუროკრატიულობასთან და გადაწყვეტილებების გაუგებრობასთან.

ერთ-ერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა:

³⁹ Dalton, R., J., *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*, Oxford University Press, Oxford, 2004; Newton, Kenneth. "Social and political trust" in Dalton, Russell J. & Klingemann, H., D., (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford University Press, Oxford, 2007.

⁴⁰ Almond, Gabriel A. & Verba, Sidney. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton University Press, Princeton, 1963.

„სასამართლოში წასვლა ნიშნავს უსასრულო მოლოდინს და გაურკვევლობას — ამ დროს ნდობა ნელ-ნელა ქრება.“

ეს დაკვირვება ემთხვევა ტაილერის⁴¹ კონცეფციას პროცედურული სამართლიანობის შესახებ, რომლის მიხედვითაც მოქალაქეთა ნდობა მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია არა მხოლოდ გადაწყვეტილების შედეგზე, არამედ პროცესის სამართლიანად აღქმაზე.

3.2.5. მედიის გავლენა და ნარატიული ჩარჩოები

ინტერვიუებისას აშკარად გამოიკვეთა მედიის როლი სასამართლოსადმი ნდობის ფორმირებაში. მონაწილეთა შეფასებით, მედიის ტენდენციური და პოლიტიზებული გაშუქება ხშირად აძლიერებს უნდობლობას და ქმნის პოლარიზებულ წარმოდგენებს სასამართლოს შესახებ.

როგორც ერთ-ერთმა მედია-ექსპერტმა აღნიშნა:

„სასამართლო თემები მედიაში იშვიათად შუქდება დაბალანსებულად - ან გმირებად წარმოაჩენენ, ან მტრად, რაც ართულებს ობიექტურ შეფასებას.“

ეს შედეგი ემთხვევა კაპელასა და ჯეიმისონის⁴² მიერ აღწერილ „ნარატიული ჩარჩოების“ ეფექტს, რომლის მიხედვითაც მედიის პოლიტიზებული დისკურსი ხელს უშლის ობიექტური ინფორმაციის მიღებას და ამცირებს ინსტიტუციურ ნდობას.

4. დისკუსია - სინთეზი და ანალიტიკური ინტერპრეტაცია

თვისებრივი კვლევის შედეგებმა ცხადყო, რომ სასამართლოსადმი ნდობა საქართველოში წარმოადგენს მრავალმხრივ და კონტექსტზე დამოკიდებულ ფენომენს. მისი ფორმირება განისაზღვრება სამი ძირითადი კომპონენტის ურთიერთქმედებით: ინსტიტუციური პრაქტიკებით (სასამართლოს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი, მათი დასაბუთების ხარისხი, მოსამართლეთა ქცევა, მოქალაქეთა ჩართულობის შესაძლებლობა და პროცედურული სამართლიანობა), კულტურული მეხსიერებით და საზოგადოებრივი კომუნიკაციის ფორმებით.

მიუხედავად იმისა, რომ მოცემული კვლევა ეფუძნება მხოლოდ თვისებრივ მონაცემებს, არსებითი მნიშვნელობა აქვს იმ რაოდენობრივი ტენდენციების გათვალისწინებასაც, რომლებიც ქმნიან კონტექსტს შედეგების ინტერპრეტაციისთვის.

2018 წელს ევროკავშირის დაფინანსებით ჩატარებულმა კვლევამ „საქართველოს მოსახლეობის ცოდნა და დამოკიდებულება სასამართლო სისტემის მიმართ“⁴³ აჩვენა, რომ საზოგადოების ინფორმირებულობა სასამართლო სისტემის შესახებ რჩება დაბალი, ხოლო ნდობის დონე — საშუალოზე დაბალი. გამოკითხულთა 27%-მა განაცხადა, რომ მოსამართლეებს „სრულად არ ენდობა“, 14%-მა — „არ ენდობა“, ხოლო მხოლოდ 7%-მა გამოხატა სრული ნდობა. ეს ტენდენცია მიუთითებს იმაზე, რომ ბოლო წლებში

⁴¹ Tyler, T., R., Why People Obey the Law, Princeton University Press, Princeton, 2006.

⁴² Cappella, J., N., & Jamieson, K., H., Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good, Oxford University Press, Oxford, 1997.

⁴³ Caucasus Research Resource Centers (CRRC). Knowledge and attitudes of the Georgian population toward the judiciary. European Union-funded study. 2018. <https://crrc.ge/>.

საქართველოში სასამართლოსადმი ნდობის კლება უფრო შესამჩნევი გახდა: 2014 წლის მონაცემებთან შედარებით უნდობლობის მაჩვენებელი 20%-დან 41%-მდე გაიზარდა.

შემდგომი გამოკითხვები, მათ შორის NDI-ის დაკვეთით 2019 წელს ჩატარებული საზოგადოებრივი აზრის კვლევა,⁴⁴ ადასტურებს აღნიშნულ ტენდენციას - გამოკითხულთა 45%-მა სასამართლოს მუშაობა უარყოფითად შეაფასა.

აღნიშნული მონაცემები ხაზს უსვამს ნდობის სისტემურ პრობლემას, რომელიც აისახება როგორც ინსტიტუციურ დონეზე, ისე მოქალაქეთა ყოველდღიურ გამოცდილებაში. სწორედ ამ რაოდენობრივი ტენდენციების ფონზე თვისებრივი კვლევის მიზანი იყო ღრმად გაეანალიზებინა ის სოციალური და კულტურული მექანიზმები, რომლებიც განსაზღვრავენ ნდობის ფორმირებას სასამართლოს მიმართ საქართველოში.

შედარებითი პერსპექტივა ცხადყოფს, რომ სასამართლო სისტემისადმი ნდობის დაბალი დონე არ არის მხოლოდ საქართველოსთვის დამახასიათებელი. მსგავსი ტენდენციები შეინიშნება სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებშიც, სადაც ინსტიტუციური მემკვიდრეობა, პოლიტიზაცია და ბიუროკრატიული კულტურა მნიშვნელოვნად ზღუდავს ნდობის ინსტიტუციონალიზაციას. მაგალითად, უკრაინასა და მოლდოვაში სასამართლო სისტემისადმი უნდობლობა მჭიდროდ უკავშირდება ელიტების გავლენას გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე და სასამართლოს პოლიტიკურ ინსტრუმენტად აღქმას.⁴⁵ სომხეთისა და აზერბაიჯანის შემთხვევაშიც ნდობის დაბალი დონე აიხსნება იმით, რომ სასამართლო ინსტიტუტები საზოგადოების თვალში ჯერაც ვერ გამიჯნულია აღმასრულებელი ხელისუფლებისგან.⁴⁶

ამ კონტექსტში, საქართველოს მონაცემები აჩვენებს მსგავს სტრუქტურულ პრობლემას — მოქალაქეები სასამართლოს აღიქვამენ როგორც ფორმალურად დამოუკიდებელ, მაგრამ ფაქტობრივად პოლიტიკურად დამოკიდებულ ინსტიტუტს. განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ საქართველოში სასამართლოსადმი კრიტიკული დამოკიდებულება ემთხვევა უფრო ინფორმირებულ და აქტიურ სამოქალაქო ჩართულობას, რაც შეიძლება ინტერპრეტირდეს როგორც დემოკრატიული კულტურის განვითარების ნიშანი და არა მხოლოდ უნდობლობის გამოვლინება.⁴⁷

ამრიგად, საქართველოს შემთხვევა ერთგვარ გარდამავალ სტადიად შეიძლება ჩაითვალოს - სადაც ისტორიულად ჩამოყალიბებული უნდობლობა თანდათან იცვლება „კრიტიკული ნდობის“ ფორმით (critical trust), რომელიც ემყარება მოთხოვნას გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების მიმართ, და არა ინსტიტუციური უარყოფის სურვილს.

ინსტიტუციური გამჭვირვალობა ქმნის ნდობის „სტრუქტურულ საფუძველს“, ხოლო პოლიტიკური ჩართულობა და კულტურული ფაქტორები განსაზღვრავენ მის

⁴⁴ Caucasus Research Resource Centers (CRRRC). 2020. NDI: Public attitudes in Georgia, August 2020. CRRRC-Georgia. <https://www.ndi.org>.

⁴⁵ Pop-Eleches, G., & Tucker, J., A., Communism's Shadow: Historical Legacies and Contemporary Political Attitudes, Princeton University Press, Princeton, 2017.

⁴⁶ Way, L., A., Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2015.

⁴⁷ Dalton, R., J., Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies, Oxford University Press, Oxford, 2004; Newton, Kenneth. "Social and political trust" in Dalton, Russell J. & Klingemann, H., D., (Eds.), The Oxford Handbook of Political Behavior, Oxford University Press, Oxford, 2007.

„მოტივაციურ შინაარსს“. ეს დინამიკა ემთხვევა როტშტეინის⁴⁸ მოდელს, რომლის მიხედვითაც ინსტიტუციური ნდობა ფუნქციონირებს როგორც თანასწორობისა და სამართლიანობის აღქმის ნაერთი.

კვლევის შედეგები მიუთითებს, რომ საქართველოს შემთხვევაში სასამართლოსადმი ნდობა ხშირად მერყეობს ფორმალურ ლეგიტიმაციაზე და სუბიექტურ განცდებს შორის — რაც გულისხმობს, რომ მოქალაქე აღიარებს სასამართლოს საჭირო ინსტიტუტად, თუმცა არ არის დარწმუნებული მის სამართლიანობასა და დამოუკიდებლობაში.

ამრიგად, ნდობის ზრდა მოითხოვს სამი მიმართულების ერთიან სტრატეგიას:

1. სასამართლო პროცესების გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა და გადაწყვეტილებების საჯარო კომუნიკაცია;
2. მოსამართლეთა შერჩევის და ანგარიშვალდებულების სისტემის რეფორმა;
3. სამოქალაქო განათლების გაძლიერება, რომელიც ხელს შეუწყობს საზოგადოების კრიტიკული, მაგრამ ინფორმირებული ნდობის ფორმირებას.

დასკვნა

მოცემულმა თვისებრივმა კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ საქართველოში სასამართლო სისტემისადმი საზოგადოების ნდობა არის მრავალგანზომილებიანი და კონტექსტზე დამოკიდებული ფენომენი, რომელიც ერთდროულად ფორმირდება ინსტიტუციური პრაქტიკებით, პოლიტიკური პროცესებით, კულტურითა და კომუნიკაციური გარემოთი. ინტერვიუების ანალიზმა გამოკვეთდა ოთხ ცენტრალურ განზომილებას:

1. ინსტიტუციური გამჭვირვალობა და პროცედურული სამართლიანობა — ნდობა ძლიერდება, როდესაც მოქალაქეებისთვის გასაგებია გადაწყვეტილებათა დასაბუთება და პროცესები აღიქმება სამართლიანად;⁴⁹
2. პოლიტიკური ჩარევის აღქმა - პოლიტიკური ზეგავლენის შიში ასუსტებს სასამართლოს დამოუკიდებლობის აღქმას და ნდობას;⁵⁰
3. სოციალურ-კულტურული მემკვიდრეობა - საბჭოთა პერიოდის გამოცდილება დღემდე მოქმედებს ინსტიტუტებისადმი დამოკიდებულებებზე;⁵¹
4. მედიის ნარატიული ჩარჩოები - პოლარიზებული და სენსაციური ორიენტირებული გაშუქება ხელს უწყობს უნდობლობის გამყარებას.⁵²

საბოლოოდ, სასამართლოსადმი ნდობის გაძლიერება საჭიროებს არა მხოლოდ სამართლებრივ-ადმინისტრაციულ ცვლილებებს, არამედ კულტურული მეხსიერებისა და საინფორმაციო სივრცის ტრანსფორმაციას. ნდობის მდგრადი ფორმირება

⁴⁸ Rothstein, B., *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

⁴⁹ Tyler, T., R., *Why People Obey the Law*, Princeton University Press, Princeton, 2006; Tyler, T., R., *Trust and Legitimacy: Policing in the 21st Century*, U.S. Department of Justice, Washington, 2011.

⁵⁰ Rothstein, B., *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

⁵¹ Almond, G., A., & Verba, S., *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton University Press, Princeton, 1963.

⁵² Cappella, J., N., & Jamieson, K., H., *Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good*, Oxford University Press, Oxford, 1997.

შესაძლებელია იმ პირობებში, როდესაც სამართლიანობის პროცესი მოქალაქეთათვის არის ღია, დასაბუთებული და პროგნოზირებადი.

რეკომენდაციები

1. გამჭვირვალობისა და კომუნიკაციის გაძლიერება - გადაწყვეტილებების დასაბუთებული, ერთიანი სტანდარტით წარმოდგენა და მოქალაქეებისთვის გასაგები, ხელმისაწვდომი ენით ახსნა.
 2. მოსამართლეთა შერჩევისა და დაწინაურების სისტემის რეფორმა - პრაქტიკაში გამჭვირვალე და პოლიტიკური ჩარევისგან თავისუფალი კრიტერიუმები და ეფექტიანი საჯარო კონტროლი.⁵³
 3. ეთიკისა და შიდა მონიტორინგის მექანიზმების განმტკიცება - პასუხისმგებლობის მკაფიო ჩარჩოები და ეფექტიანი საკონტროლო სისტემები პოლიტიკური ზეგავლენის რისკების შესამცირებლად.⁵⁴
 4. სამოქალაქო განათლება და იურიდიული ცნობიერების ამაღლება - განსაკუთრებით ახალგაზრდებში, სასამართლო სისტემის როლის, უფლებებისა და პასუხისმგებლობების შესახებ ინფორმირებულობის გაზრდა „კრიტიკული ნდობის“ ფორმირებისთვის.⁵⁵
 5. მედიასთან ურთიერთობის ინსტიტუციონალიზაცია - სასამართლოს პრეს-სამსახურის გაძლიერება, რეგულარული ბრიფინგები და მედია-ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა ობიექტური ჟურნალისტური სტანდარტების წასახალისებლად.⁵⁶
- სასამართლო სისტემისადმი ნდობა დემოკრატიული მმართველობის განმტკიცების საკვანძო პირობას წარმოადგენს. ნდობის აღდგენა და განმტკიცება ვერ შემოიფარგლება მხოლოდ კანონის შეცვლით; მას სჭირდება პოლიტიკური ნების დემონსტრირება, სასამართლო ინსტიტუტების მუშაობის გაუმჯობესება და საზოგადოების აქტიური ჩართვა. როგორც როთშტეინი აღნიშნავს,⁵⁷ სამართლიანი ინსტიტუტები ქმნიან სამართლიან საზოგადოებას, ამიტომ სასამართლო სისტემის მიმართ ნდობის განმტკიცება უნდა ეფუძნებოდეს არა მხოლოდ ფორმალურ სამართლებრივ რეფორმებს, არამედ სამართლიანობის ღირებულებაზე დაფუძნებულ რეალურ პრაქტიკას.

⁵³ Roberts, M., & Anderson, D., "Judicial independence and public trust: The global perspective" *International Journal of Law and Society*, 6(4), 2019.

⁵⁴ Rothstein, B., *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

⁵⁵ Newton, Kenneth. "Social and political trust" in Dalton, Russell J. & Klingemann, Hans D. (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford University Press, Oxford, 2007.

⁵⁶ Cappella, J., N., & Jamieson, K., H., *Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good*, Oxford University Press, Oxford, 1997.

⁵⁷ Rothstein, B., *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

ბიბლიოგრაფია

1. Almond, Gabriel A., & Verba, Sidney, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press, Princeton, 1963;
2. American Psychological Association. *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th ed.). APA Publishing, Washington, 2020;
3. Braun, Virginia, & Clarke, Victoria, "Using Thematic Analysis in Psychology." *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 2006;
4. Cappella, Joseph, N., & Jamieson, Kathleen, H., *Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good*. Oxford University Press, Oxford, 1997;
5. Caucasus Research Resource Centers (CRRC). *Knowledge and Attitudes of the Georgian Population Toward the Judiciary*. European Union–funded study, 2018. <https://crrc.ge/>;
6. Caucasus Research Resource Centers (CRRC). *NDI: Public Attitudes in Georgia*, August 2020. CRRC-Georgia, 2020. <https://www.ndi.org>;
7. Chen, David., Li, Xiang, & Wang, Hui, "Transparency, Accountability, and Trust in Democratic Institutions." *Governance Studies Quarterly*, 8(3), 2019;
8. Cornett, James, & Knowlton, Robert, "Judicial Legitimacy and Citizen Compliance." *Journal of Law and Society*, 47(2), 2020;
9. Council of Europe. *European Convention on Human Rights*, 1950. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf [Last seen 01.11.2025];
10. Creswell, John, W., & Poth, Cheryl, N., *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (4th ed.). SAGE Publications, Thousand Oaks, 2018;
11. Dalton, Russell, J., *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford University Press, Oxford, 2004;
12. Dalton, Russell, J., & Klingemann, Hans, D., (Eds.). *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford University Press, Oxford, 2007;
13. Dimant, E., & Tosato, G., "Causes and Effects of Corruption: What Has Past Decade's Empirical Research Taught Us? A Survey." *Journal of Economic Surveys*, 32(2), 2017;
14. European Court of Human Rights. Judgment, CASE: *Pretty v. the United Kingdom*, 29.04.2002. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-60448%22>] [Last seen 09.07.2020];
15. Jackson, Jonathan, Bradford, Ben, Hough, Mike, Kuha, Jouni, Stares, Sally, Widdop, Sam, Fitzgerald, Rory, Yordanova, Maria, & Galev, Todor, "Developing European Indicators of Trust in Justice." *European Journal of Criminology*, 8(4), 2011. <https://doi.org/10.1177/1477370811411458>;
16. Kvale, Steinar, & Brinkmann, Svend, *InterViews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing* (2nd ed.). SAGE Publications, Thousand Oaks, 2009;
17. Lekveishvili, Mzia, Mamulashvili, Gocha, & Todua, Nona, *Georgian Criminal Law, Part I*. Meridani, Tbilisi;
18. Maxwell, Joseph, A., *Qualitative Research Design: An Interactive Approach* (3rd ed.). SAGE Publications, Thousand Oaks, 2013;
19. Menocal, Alina, Rocha, Fritz, Verena. & Rakner, Lise. *Democratic Governance and State-Building in Fragile States*. Overseas Development Institute, London, 2015;
20. Montesquieu, Charles de Secondat. *The Spirit of the Laws* (A. M. Cohler, B. C. Miller, & H. S. Stone, Trans.). Cambridge University Press, Cambridge, 1989. (Original work published 1748);
21. Newton, Kenneth, "Social and Political Trust." In Dalton, Russell J. & Klingemann, Hans D. (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford University Press, Oxford, 2007;
22. Patton, Michael, Q., *Qualitative Research & Evaluation Methods* (4th ed.). SAGE Publications, Thousand Oaks, 2015;

23. Pop-Eleches, Grigore, & Tucker, Joshua, A., *Communism's Shadow: Historical Legacies and Contemporary Political Attitudes*. Princeton University Press, Princeton, 2017;
24. Roberts, Michael, & Anderson, David, "Judicial Independence and Public Trust: The Global Perspective." *International Journal of Law and Society*, 6(4), 2019;
25. Rothstein, Bo, *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. University of Chicago Press, Chicago, 2011;
26. Smith, John, & Johnson, Robert, *Institutional Trust and Democratic Stability*. Routledge, London, 2020;
27. Transparency International. *Corruption Perceptions Index 2022*. Transparency International, 2022. <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>;
28. Transparency International Georgia. *Public Trust and Judicial Independence in Georgia*. Transparency International Georgia, Tbilisi, 2022;
29. Tyler, Tom, R, *Why People Obey the Law*. Princeton University Press, Princeton, 2006;
30. Tyler, Tom, R, *Trust and Legitimacy: Policing in the 21st Century*. U.S. Department of Justice, Washington, 2011;
31. Way, Lucan, A., *Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2015.